

LIEVER GEMOEDSRUST DAN EEN HOGE RENTE ETHISCH BANKIEREN IN KAART

‘Ethisch bankieren’, ‘duurzaam beleggen’, ‘groen verzekeren’.

Steeds meer banken lijken zich een deugdzame imago te willen aanmeten.

Maar wat is ethisch bankieren? Wat kunnen de banken (en wijzelf) nog verbeteren?

Een overzicht van de voordelen, valkuilen, haken en ogen.

Tekst: Floor van Dijk

Infographics: Joris van der Mark

Het vertrouwen in de financiële wereld is minder dan ooit. De crisis, buitenproportionele bonussen en woekerpolissen hebben de banken het imago van gewetenloze graaimachines gegeven. Onderzoeken betichtten de grote banken er bovendien van hun geld in kolencentrales te steken, in kinderarbeid en clusterbommen. Niet een plek waar we met een gerust hart ons geld veilig laten bewaren. Veel mensen overwegen dan ook de overstap naar een ‘ethische bank’. Om goed te doen met hun geld; bij te dragen aan een betere wereld. Het liefst met nog een beetje rente erbij. Maar hoe werkt ethisch bankieren?

Reflectie

Allereerst moeten we stilstaan bij het begrip ethisch bankieren. Prof. Dr. Harry Hummels is Professor of Ethics, Organizations and Society aan de Maastricht University en van huis uit filosoof en ethicus. ‘De kern van ethiek ligt in het feit dat er reflectie plaatsvindt, dat we nadenken over de normen en waarden die we maatgevend vinden voor ons eigen gedrag en dat van anderen. Het gaat dan om onder meer ethische normen en waarden als eerlijkheid, rechtvaardigheid, solidariteit en integriteit; waarden die iets zeggen over onze samenleving. Ethisch bankieren is vanuit dat oogpunt niets meer of minder dan het verstrekken of verlenen van financiële diensten in overeenstemming met normen en waarden die we delen en het nadenken daarover.’

Ook Boudewijn de Bruin houdt zich in zijn beroepspraktijk bezig met de financiële wereld en duurzaamheid. Hij is hoogleraar Financiële Ethiek aan de Rijksuniversiteit Groningen: ‘Ethiek is mijns inziens een set van regels en karaktereigenschappen die iedereen zou moeten hebben. Ik geloof in een universele vorm van ethiek. Ik vind het een belangrijk beginpunt dat je altijd ethisch zou moeten willen bankieren. Het is niet optioneel. Maar dan: wat is een bank? Een bank is

een plek waar mensen hun geld achter kunnen laten. Gelukkig, want anders moesten we allen ons geld thuis bewaren en zouden we veel meer inbraken hebben. Met het geld investeert een bank. Zonder banken zou er geen bedrijvigheid zijn; geen bakkers, geen supermarkten, geen transportbedrijven. Een bank heeft dus een sociale functie. Tegelijk bevinden bankiers zich in een moeilijke positie. Want het geld dat ze uitlenen, moeten ze wel terug zien te krijgen om zo de spaarder rente te kunnen betalen of uit te betalen, als die zijn of haar geld weer terugvraagt. Je wilt als spaarder dat je geld naar ethische én winstgevendende bedrijven gaat. Voor de bank een lastige spagaat.’

Eerlijke bankwijzer

Om de ethische normen en duurzaamheid van banken te inventariseren begonnen Oxfam Novib, Amnesty International, Milieudefensie, FNV Mondiaal en de Dierenbescherming in 2009 de Eerlijke Bankwijzer. Deze website bevat een inventarisatie van de prestaties van financiële dienstverleners en is gebaseerd op het onafhankelijke onderzoek van onderzoeksbureau Profundo. Profundo bekeek de beleggingen van eigen middelen en het kredietbeleid van de twaalf belangrijkste aanbieders van particuliere betaal- en spaarrekeningen op de Nederlandse markt en vergeleek ze op hun beleid voor belangrijke maatschappelijke onderwerpen als klimaat, natuur, mensenrechten, wapens, corruptie en op hun bonusbeleid. Twee banken die steeds glansrijk bovenaan scoren op deze Eerlijke Bankwijzer zijn de Triodos Bank en de ASN Bank.

Triodos is een antroposofische bank en hanteert die leefwijze als leidraad voor haar financieel handelen. Zij noemt zichzelf trots ‘een van de duurzaamste banken ter wereld’ en heeft als missie het geld van haar klanten ‘te laten werken aan positieve maatschappelijke, ecologische en culturele veranderingen.’ Ook ASN Bank profileert zich als duurzame bank. Woordvoerder Ruud Stevens: ‘De ASN Bank werkt door het verleggen van investeringen in de

Ethische pensioenen of verzekeringen?

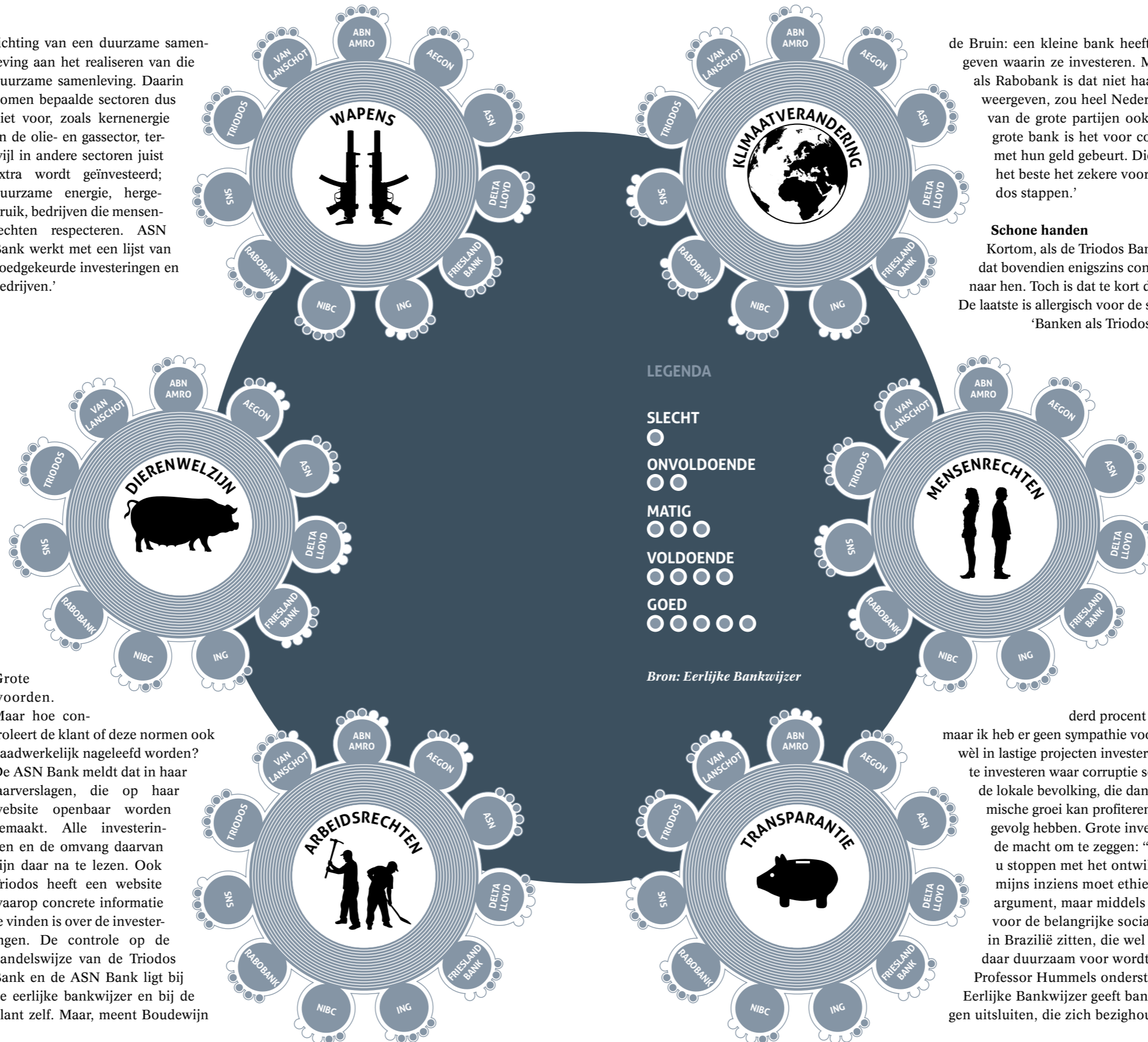
Elke maand sparen miljoenen Nederlanders per persoon honderden euro's voor hun pensioen; geld dat beheerd wordt door pensioenfondsen. Een systeem waar bijna niemand echt bewust over nadacht. Groot was dan ook de schok toen Zembla in 2007 onthulde dat een aantal vooraanstaande Nederlandse pensioenfondsen bleken te beleggen in bedrijven die clusterbommen maken.

De Vereniging Beleggers voor Duurzame ontwikkeling (VBDO) houdt zich al meer dan zeventien jaar bezig met 'constructief-kritisch' beleggen. Sigi Simons, PR medewerker van VBDO: 'De Zembla-uitzending was een belangrijk keerpunt. De maatschappelijke bewustwording van dit soort praktijken en de vraag om transparantie groeiden enorm. Wij doen actief onderzoek naar het duurzaam beleggingsbeleid van pensioenfondsen, en de afgelopen jaren zien we dat vooral de grote fondsen meer gebruik maken van engagement. Nog een goede ontwikkeling is dat het Verbond van Verzekeraars per 1 januari een nieuwe code hanteert die zijn leden – bijna alle Nederlandse verzekeraars – moet houden aan de tien beginselen van de Verenigde Naties op het gebied van mensenrechten, milieu en duurzaamheid. Hier zijn we erg blij mee natuurlijk.' Meer inzage in en eventueel ook invloed op de beleggingen van onze pensioenfondsen is volgens Simons ook een eigen verantwoordelijkheid: 'Vraag uw pensioenfonds om meer transparantie over hun investeringen. Als de achterban van premiebetalers actief vraagt waar hun geld in belegd wordt en of dat verantwoord gebeurt, dan zijn pensioenfondsen daar gevoelig voor.'

richting van een duurzame samenleving aan het realiseren van die duurzame samenleving. Daarin komen bepaalde sectoren dus niet voor, zoals kernenergie en de olie- en gassector, terwijl in andere sectoren juist extra wordt geïnvesteerd; duurzame energie, hergebruik, bedrijven die mensenrechten respecteren. ASN Bank werkt met een lijst van goedgekeurde investeringen en bedrijven.'

Grote woorden.

Maar hoe controleert de klant of deze normen ook daadwerkelijk nageleefd worden? De ASN Bank meldt dat in haar jaarverslagen, die op haar website openbaar worden gemaakt. Alle investeringen en de omvang daarvan zijn daar na te lezen. Ook Triodos heeft een website waarop concrete informatie te vinden is over de investeringen. De controle op de handelswijze van de Triodos Bank en de ASN Bank ligt bij de eerlijke bankwijzer en bij de klant zelf. Maar, meent Boudewijn

de Bruin: een kleine bank heeft makkelijk praten. 'Triodos kan specifiek aangeven waarin ze investeren. Mooi op een kaart, met puntjes. Voor een bank als Rabobank is dat niet haalbaar, als die al hun projecten zouden moeten weergeven, zou heel Nederland roodgekleurd zijn. Vaak kennen de CEO's van de grote partijen ook niet alle investeringen van hun bank. Bij een grote bank is het voor consumenten daardoor veel onduidelijker wat er met hun geld gebeurt. Diegenen die daar heel principieel in zijn, kunnen het beste het zekere voor het onzekere nemen en naar een bank als Triodos stappen.'

Schone handen

Kortom, als de Triodos Bank en de ASN Bank doen wat ze beweren, en dat bovendien enigszins controleerbaar is, breng uw spaargeld dan vooral naar hen. Toch is dat te kort door de bocht, vinden Hummels en De Bruin. De laatste is allergisch voor de soms wat hautaine uitstraling van deze banken: 'Banken als Triodos en ASN investeren alleen in projecten die hon-

Ethiek-professor Hummels: 'Waar gaat ethisch bankieren om? Geen vieze handen krijgen of iets doen aan problematiek als mensenrechten?'

derd procent door de beugel kunnen. Dat snap ik heel goed, maar ik heb er geen sympathie voor dat er wordt neergekeken op banken die wèl in lastige projecten investeren. Je kunt natuurlijk besluiten niet in landen te investeren waar corruptie schering en inslag is. Maar daarmee tref je ook de lokale bevolking, die dan niet van de werkgelegenheid en de economische groei kan profiteren, die jouw investeringen mogelijkwijs tot gevolg hebben. Grote investeerders hebben binnen bedrijven bovendien de macht om te zeggen: "We willen investeren in dit, maar dan moet u stoppen met het ontwikkelen van dat." Begrijp me niet verkeerd, mijns inziens moet ethiek altijd voorrang krijgen boven het financiële argument, maar middels deze voorbeelden hoop ik begrip te creëren voor de belangrijke sociale rol die bankiers hebben. Er zijn banken die in Brazilië zitten, die wel investeren in regenwoudkap, maar alleen als daar duurzaam voor wordt teruggepland. Ethisch bankieren ten top.' Professor Hummels onderstreept het punt van zijn Groningse collega: 'De Eerlijke Bankwijzer geeft banken de grootste eer wanneer ze ondernemingen uitsluiten, die zich bezighouden met mensenrechtenschendingen. Maar

Crisis

Het is een interessante vraag of ethische banken ook een positieve rol zouden kunnen spelen in het beperken van financiële crises. Volgens de eerlijke bankwijzer hanteren de ethisch opererende banken ook een ethischer bonusbeleid; een goed instrument om de graaicultuur (mede debet aan de huidige economische crisis) tegen te gaan? Hoogleraar Hummels: 'Het is een feit dat de enorme bonussen die bankiers en investment managers konden verdienen, een van de redenen was waardoor zij hun fiduciair belang uit het oog verloren. Zij handelden niet meer uitsluitend in het belang van hun klanten. Sterker nog, er zijn willens en wetens producten op de markt gebracht die schade toebrachten aan de klanten. Maar de crisis kon pas een crisis worden doordat financiële markten sterk zijn gekoppeld en beleggers – ook de Nederlandse, de verantwoordelijke en ethische – een hoog rendement wensten te behalen. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat veel Nederlandse beleggers niet investeerden in producten die zij niet begrepen, maar desondanks worden zij geraakt door de neergaande spiraal die inhalige banken en bankiers in gang hebben gezet.' Boudewijn de Bruin vult aan: 'We kunnen wel wat doen aan de excessen. Maar crises zijn onderdeel van de economie, die heb je altijd.'

waar gaat ethisch bankieren om? Dat spaarders of beleggers niet indirect 'vieze handen' hebben, of gaat het erom iets te doen aan de problematiek van bijvoorbeeld mensenrechtenschendingen?' Deze manier van handelen – als investeerder actief in gesprek gaan – wordt ook wel met de Engelse term engagement aangeduid. Hummels gaat nog een stap verder. Hij stelt dat de grote banken een actieve rol zouden moeten spelen om de wereld te verbeteren. 'De banken zouden een blok moeten vormen om gezamenlijk ondernemingen aan te spreken op ontoelaatbaar gedrag.'

Openheid

Maar hoe weet een particulier of zijn of haar bank bij investeringen in onethische bedrijven daarin een ethische afweging maakt? Dat zijn of haar bank gebruik maakt van engagement en niet toch enkel voor de hoogste winst gaat? Volgens Hummels ligt een grote rol bij de (onderzoeks)journalistiek en consumentenorganisaties. 'Programma's als Kassa en Zembla moeten blijven onderzoeken waar banken hun geld in investeren. Geen enkele bank of verzekeraar zit te wachten op slechte publiciteit.' Maar ook als klant heb je een verantwoordelijkheid, vindt Hummels: 'Je moet zelf ook actie ondernemen, niet lijdzaam afwa-

chten tot de wereld eens beter wordt. Vergeet niet: ethisch bankieren is voor reguliere banken iets vrij nieuws. Het kan geen kwaad dat je als gewaardeerde spaarklant je bank wijst op zijn verantwoordelijkheid. Stel kritische vragen.'

Een belangrijk punt waarop de banken tekortschieten, is juist die openheid. De consumentenbond presenteerde onlangs een onderzoek waarin ze mysterybellers contact hadden laten opnemen met banken met vragen over ethiek. De conclusie was dat de bellers inconsistente antwoorden kregen, geen bewijsinformatie ontvingen en naar websites werden verwezen waar nauwelijks informatie

op stond. Bruin: 'Dat is een probleem. Banken krijgen niet dagelijks met deze vragen te maken, dus het dienstverlenend personeel kan meestal die informatie niet verschaffen. Meer openheid zou de banken goed doen. De mogelijkheden om hen openheid over investeringen te laten verschaffen, liggen bij consumentenorganisaties en de klant zelf. Je kunt een jaarverslag opvragen, maar bij grote banken staan die ook vol grote lijnen. Dan moet je als klant maar vertrouwen dat de controlerende partijen, zoals de accountants, hun werk goed doen.'

Joris Laseur is onderzoeker bij Sustainability, een bedrijf dat de 2500 grootste

beursgenoteerde bedrijven ter wereld onderzoekt in opdracht van financiële instellingen. Laseur ziet bij zijn klanten – de banken – ook een grotere behoefte aan openheid over de bedrijven waarin ze investeren: 'We merken dat de grote beleggers en fondsbeheerders steeds beter geïnformeerd zijn over de bedrijven waarin ze investeren, zo bewuster keuzes maken en minder investeren in risicovolle bedrijven, of bedrijven die kwalijke activiteiten ontplooiën. Het is een lange weg, maar hij is ingezet en hopelijk worden fouten uit het verleden zo niet meer herhaald.'

Overstap

Maar nu, wat te doen? Overstappen, ten behoeve van het schone geweten? De Bruin: Ik heb – ondanks mijn pleidooi om de hele bankenwereld niet vanuit een zwart-witperspectief te bekijken – veel sympathie voor overstappers. Het is een beweging in de maatschappij die heel leerzaam is voor de grote banken.' Hummels: 'Een bank is net als een voetbalclub, je moet je er thuis voelen. Ik heb zelf mijn spaargeld bij Triodos en ASN, toch vanwege de reputatie van beide banken. Ze stralen zekerheid uit, ik verwacht bij hen geen bijzonderheden of onoverzichtelijke risico's. Het feit dat het banken zijn met ethische overwegingen, spreekt me ook aan, ze denken er tenminste over na. Ik heb liever gemoedsrust dan een hoge rente, dat is een keuze. Die keuze blijft uiteindelijk een persoonlijke.'

Wie liever het systeem vanuit de kern probeert te veranderen en zijn of haar (spaar)geld bij een bank heeft staan die slecht uit de duurzame bankenmonitor komt, kan er proberen achter te komen waar dat aan ligt. Vraag de bank welke investering ze doet, hoe dat gebeurt en onder welke voorwaarden. Zo moet het ethisch besef, de noodzaak tot engagement en meer transparantie hoger op de agenda komen te staan. De Bruin: 'De maatschappij vraagt om meer openheid. Klanten willen meer en meer zekerheid over de bestemming van hun geld.' Hummels: 'Het is al goed dat er mensen zijn die er bewust over nadenken wat er met hun spaargeld gebeurt en vanuit dat nadenken bepaalt iedereen zijn of haar eigen positie. De macht ligt bij de consument, en bij de media. Natuurlijk kunt u zich er gemakkelijk van af maken, maar dan moet u ook de gevolgen accepteren van uw eigen desinteresse.' <<

In de volgende Nieuwe Liefde een essay van Jan Joost Teunissen in reactie op het mondiale financiële wanbeheer

Halal bankieren

Islamitische banken houden zich, net als bijvoorbeeld antroposofische banken, in essentie bezig met ethisch bankieren. Mohamed Bouker, directeurbusiness development van Banque Chaabi du Maroc, legde aan de Amsterdamse krant NAP uit: 'Het principe achterislamic finance is dat iedereen erop vooruit moet gaan en dat het risico verdeeld wordt.' Islamitische banken mogen geen rente betalen of ontvangen omdat dat volgens het geloof een onaanvaardbare vorm van vermogensvermeerdering is en dus haram, onrein. Gokken, aan derivatenhandel, optiehandel of aan speculatie doen, is daarmee eveneens verboden. Een schuld moet daarbij altijd gebaseerd zijn op een tastbaar onderpand. En bankiers mogen niet beleggen in verslavende producten als alcohol en tabak. Het is een feit dat de banken die handelen overeenkomstig de sharia, minder last hebben gehad van de crisis, omdat ze niet in risicovolle beleggingen investeren. Toch is het moeilijk te zeggen of de crisis er niet was geweest als iedereen halal had gebankierd, simpelweg omdat het percentage banken in de wereld dat strikt volgens de sharia opereert, buitengewoon klein is. In Nederland zijn bijvoorbeeld nog geen banken actief die halal bankieren. Dit met name vanwege de Nederlandse regels omtrent hypotheek: bij een halal-hypotheek wordt een huis door de bank gekocht en voor een hogere prijs doorverkocht aan de klant, die vervolgens maandelijks afbetaalt. In het Nederlandse systeem is dat dubbel ongunstig: de koper betaalt niet alleen dubbele notariskosten en overdrachtsbelasting, maar heeft ook geen hypotheekrente, dus kan deze niet aftrekken van de belasting. Dit maakt de halal-hypotheek zo duur dat deze niet aantrekkelijk is voor de Nederlandse markt. En zonder hypotheek ook geen spaarbank, moet de enige initiatiefnemer op de Nederlandse markt, Balaa-Riba, gedacht hebben, want die gooiden in 2008 het bijltje erbij neer.